

ความชุกของเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้เครื่องสำอางและปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางที่เหมาะสมในวัยรุ่น

จิตติมา ทองสังข์¹, ปุณณพัฒน์ ไชยเมล์², สมเกียรติยศ วรเดช²

¹กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง

²สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความชุกของเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้เครื่องสำอางในวัยรุ่น และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางที่เหมาะสมในวัยรุ่น **วิธีการ:** กลุ่มตัวอย่าง คือ วัยรุ่นที่มีอายุ 15-19 ปี ซึ่งกำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 419 คน ซึ่งเลือกมาแบบหลายขั้นตอน การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องสำอางที่ถูกต้อง ทักษะคิด และพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางที่เหมาะสมในวัยรุ่นใช้สถิติถดถอยพหุคูณโลจิสติกพหุตัวแปร โดยใช้ค่ามัธยฐานแบ่งกลุ่มพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางเป็นสองกลุ่ม **ผลการวิจัย:** ความชุกของตัวอย่างที่รายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์เท่ากับร้อยละ 73.29 ส่วนใหญ่เป็นเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ชนิดไม่รุนแรง (ร้อยละ 87.36) อาการที่พบมากที่สุด คือ ผื่น (ร้อยละ 37.78) คัน (ร้อยละ 13.78) และผิวลอก (ร้อยละ 12.44) การศึกษาในระดับ ปวช. 1-3 (AOR = 0.36, 95%CI; 0.20-0.66) และการมีเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอาง (AOR = 0.33, 95%CI; 0.15-0.71) และทัศนคติการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในระดับสูง (AOR = 2.78, 95%CI; 1.14-6.80) มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ **สรุป:** ความชุกของเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้เครื่องสำอางในวัยรุ่น อยู่ในระดับสูง แต่เป็นเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ชนิดไม่รุนแรง การศึกษาระดับ ปวช. 1-3 การมีเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม และการมีระดับทัศนคติการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในระดับสูงมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม ดังนั้น หน่วยงานทางสุขภาพและที่เกี่ยวข้องควรมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยในการใช้เครื่องสำอางในวัยรุ่นอย่างต่อเนื่อง และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมทัศนคติในการใช้เครื่องสำอางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นกลุ่มที่กำลังศึกษาในระดับ ปวช. 1-3

คำสำคัญ: เครื่องสำอาง วัยรุ่น พฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม

รับต้นฉบับ: 14 มิ.ย. 2565, ได้รับบทความฉบับปรับปรุง: 26 ก.ค. 2565, รับผิดชอบพิมพ์: 29 ก.ค. 2565

ผู้ประสานงานบทความ: ปุณณพัฒน์ ไชยเมล์ สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

E-mail: bchaimay@tsu.ac.th

Prevalence of Adverse Events from Cosmetics Use and Factors Associated with Appropriate Cosmetic Use among Adolescence

Thitma Tongsang¹, Bhunyabhadh Chaimay², Somkiattiyos Woradet³

¹Health Consumer Protection and Pharmacy Department, Phatthalung Provincial Public Health Office

²Department of Public Health, Faculty of Health and Sports Science, Thaksin University, Phatthalung Campus

Abstract

Objective: To determine the prevalence of adverse events from cosmetic use and factors associated with appropriate use of cosmetics among adolescence. **Methods:** Subjects were 419 adolescence aged 15-19 years, studying in senior high school and certificate of professional vocation. The samples were selected using multi-stage sampling methods. The data were collected using questionnaires to measure knowledge, attitude and behavior on appropriate cosmetic use. The analysis on factors associated with appropriate cosmetic use dichotomized into two groups using median was conducted by multiple logistic regression. **Results:** Prevalence of subjects reporting the experiences on adverse events was 73.29%. Most of adverse events were mild (87.36%). The most common symptoms were rash (37.78%), itching (13.78%) and peeling skin (12.44%). Studying for certificate of professional vocation at year 1-3 (AOR = 0.36, 95%CI: 0.20-0.66), having friends as influencers on cosmetic buying (AOR = 0.33, 95%CI: 0.15-0.71) and high level of attitude towards appropriate use of cosmetics (AOR = 2.78, 95%CI: 1.14-6.80) were significantly associated with appropriate use of cosmetics. **Conclusion:** Prevalence of adverse events from cosmetics use among adolescence were high. However, they were mild. Being students for certificate of professional vocation at year 1-3, having friends as influencers on cosmetic buying and high level of attitude towards appropriate use of cosmetics were associated with appropriate use of cosmetics. Therefore, health authority and related organizations should continuously monitor the safety in cosmetic use and launch the activities promoting attitude toward appropriate cosmetic use, particularly in adolescence studying in the profession vocational education at year 1-3.

Keywords: cosmetics, adolescence, appropriate use of cosmetics

บทนำ

ความปลอดภัยในการบริโภคเครื่องสำอางยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญทั้งในและต่างประเทศ การใช้เครื่องสำอางส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ แม้ว่าอาการส่วนใหญ่ที่พบบ่อยไม่รุนแรง อย่างไรก็ตาม ในห้วงระยะเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2554 – 2564) ที่ผ่านมา เหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้เครื่องสำอาง (adverse effects from cosmetics use: AECU) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย (1) จังหวัดพัทลุงได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับ AECU ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 2 ราย และปี พ.ศ. 2562 จำนวน 1 ราย (2-3) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ใช้จนต้องเข้ารับการรักษา นอกจากนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า บทความวิจัยส่วนใหญ่พบ AECU ในกลุ่มวัยรุ่น (14 บทความ) จาก 6 ประเทศ ได้แก่ เติร์กเมนิสถาน เนปาล ซาอุดีอาระเบีย อิตาลี เกาหลีใต้ และประเทศไทย (1) งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นซึ่งพบความเสี่ยงที่ค่อนข้างสูงอันเกิดจากการใช้เครื่องสำอาง ได้แก่ งานของรุ่งนภา กงวณิช และวิบูลย์ วัฒนนามกุล ที่พบว่า วัยรุ่นเกิด AECU ร้อยละ 46.02 ส่วนงานวิจัยของ Shrestha และ Shakya พบร้อยละ 34.28 (4-5) กลุ่มผู้บริโภคที่มีความเสี่ยงจากการใช้เครื่องสำอางมากที่สุด คือ กลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการใช้เครื่องสำอางมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เนื่องด้วยวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม โดยเฉพาะให้ความสำคัญกับแรงดึงดูดทางเพศ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วัยรุ่นให้ความสำคัญรูปลักษณ์ภายนอก (6-7) จึงเป็นผลให้วัยรุ่นกลุ่มที่นิยมใช้เครื่องสำอาง (2) นอกจากนี้ วัยรุ่นเป็นวัยที่ค้นหาต้นแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเอง ผ่านบุคคลต้นแบบหรือสื่อโฆษณาผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถถูกกระตุ้นให้เกิดความหลงเชื่อได้ง่าย (8) ส่งผลให้วัยรุ่นเกิดพฤติกรรมเลียนแบบในที่สุด (9) จึงทำให้วัยรุ่นอาจมีพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้เครื่องสำอางโดยไม่คำนึงถึงอันตราย

สำหรับการดำเนินงานการเฝ้าระวังความปลอดภัยผลิตภัณฑ์สุขภาพของจังหวัดพัทลุงในปี พ.ศ. 2563 – 2564 พบว่า ไม่มีการรายงาน AECU (10) ซึ่งไม่สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมที่ค้นพบ จึงจำเป็นต้องศึกษาสำรวจความชุก AECU ในจังหวัดพัทลุงที่แท้จริง เพื่อนำมาวิเคราะห์ขนาดและความรุนแรงของ AECU ในจังหวัดพัทลุง รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิด AECU ได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการใช้เครื่องสำอางอย่าง

เหมาะสม (11) เพื่อดำเนินการจัดการความเสี่ยงจากการเกิด AECU ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และปัญหาจังหวัดพัทลุง นอกจากนี้ การศึกษาที่ผ่านมาไม่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิด AECU เช่น การพิจารณาข้อความโอ้อวดบนข้อความฉลากผลิตภัณฑ์ พบว่าผลิตภัณฑ์ที่มีข้อความโอ้อวดสรรพคุณบนฉลากอาจมีความเสี่ยงจากการปลอมปนสารอันตราย (12) เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นศึกษาความชุกของ AECU และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในวัยรุ่น เพื่อนำผลการศึกษาเป็นแนวทางในการเฝ้าระวังและการจัดการความเสี่ยงจากการใช้เครื่องสำอางในกลุ่มวัยรุ่นจังหวัดพัทลุง ต่อไป

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาคตัดขวางที่เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม ถึง มีนาคม พ.ศ. 2565 การศึกษาครั้งนี้ได้รับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในคน มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ COA No. TSU 2022_030, REC No. 0001 ลงวันที่ 27 มกราคม 2565

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษา คือ วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดพัทลุง จำนวน 30,853 คน (13) ตัวอย่าง คือ ประชากรในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สังกัดทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน จำนวน 13,232 คน ซึ่งเต็มใจและยินยอมเข้าร่วมการวิจัย เกณฑ์การคัดออก คือ นักเรียนที่ไม่ได้มาเรียนในช่วงเวลาที่มีการส่งมอบแบบสอบถาม การศึกษาครั้งนี้ คำนวณหาขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรการประมาณค่าสัดส่วนกรณีทราบจำนวนประชากร (14) ในที่นี้ ประชากรเท่ากับ 13,232 คน สัดส่วนของการเกิด AECU ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เท่ากับ 0.46 (4) ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ เท่ากับ 0.05 กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนชนิดที่ 1 เท่ากับ 0.05 ภายใต้การเลือกตัวอย่างแบบกลุ่ม การคำนวณได้ขนาดตัวอย่างไม่น้อยกว่า 377 คน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการไม่ได้รับแบบสอบถามกลับหรือแบบสอบถามไม่สมบูรณ์จึงเพิ่มขนาดตัวอย่างร้อยละ 10 (4) ดังนั้น ได้ขนาดตัวอย่างไม่น้อยกว่า 415 คน

การเลือกตัวอย่างครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบหลายขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1: แบ่งกลุ่มสถานศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม

คือ กลุ่มที่ 1 โรงเรียนที่มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพัทลุงที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช จำนวน 27 แห่ง และสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 28 แห่ง กลุ่มที่ 2 โรงเรียนที่มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 16 แห่ง และกลุ่มที่ 3 สถานศึกษาประเภทอาชีวศึกษา จำนวน 6 แห่ง ขั้นตอนที่ 2: แบ่งแต่ละกลุ่มออกเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนในชุมชนเมือง (เขตเทศบาล) และในชุมชนชนบท (เขตองค์การบริหารส่วนตำบล) รวมทั้งหมดจำนวน 6 กลุ่มย่อย และขั้นตอนที่ 3: การเลือกโรงเรียนในแต่ละกลุ่มย่อย โดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับฉลาก จำนวนนักเรียนที่เลือกในแต่ละโรงเรียนเลือกตามสัดส่วนจำนวนนักเรียนของโรงเรียนนั้น ๆ และในโรงเรียนหนึ่ง ๆ ที่ถูกเลือก จะจับฉลากอย่างง่ายเลือกกระดิ่งชั้นเรียนและห้องเรียน

เครื่องมือวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีของบลูม (11) โดยมี 3 ตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสะท้อนความเสี่ยงของการเกิด AECU ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องสำอาง เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 วัดข้อมูลคุณลักษณะทางประชากร ประสิทธิภาพการใช้เครื่องสำอาง ประสิทธิภาพการเกิด AECU ความรุนแรงและผลกระทบ AECU จำนวน 9 ข้อ ส่วนที่ 2 ประเมินความรู้เกี่ยวกับเครื่องสำอางที่ผู้บริโภคพึงรู้ ได้แก่ นิยาม เลขที่จดแจ้งเครื่องสำอาง ข้อความโอ้อวดเกินจริงบนฉลากผลิตภัณฑ์ การโฆษณาเกินจริง และวิธีการทดสอบก่อนใช้เครื่องสำอาง ลักษณะของคำถามเป็นแบบถูก/ผิด ส่วนที่ 3 ประเมินทัศนคติในการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม จำนวน 9 ข้อ คำถามครอบคลุมเนื้อหา ได้แก่ การอ่านฉลาก การตรวจสอบเลขที่จดแจ้ง การพิจารณาข้อความโอ้อวดบนฉลาก การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากร้านค้าออนไลน์ การคำนึงถึงอันตรายจากการปลอมปนสารอันตรายในเครื่องสำอาง การทดสอบเครื่องสำอางก่อนใช้ และการดำเนินการหากพบปัญหาจากการใช้ผลิตภัณฑ์ ลักษณะคำถามเป็นแบบ Likert 3 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย และส่วนที่ 4 ประเมินพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม จำนวน 7 ข้อ ได้แก่ การอ่านฉลาก การตรวจสอบเลขที่จดแจ้ง การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์

จากข้อความโอ้อวดบนที่อยู่บนฉลากผลิตภัณฑ์ การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ออนไลน์ การหลีกเลี่ยงอันตรายจากสารปลอมปนในผลิตภัณฑ์ และการทดสอบผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางก่อนใช้ ลักษณะคำถามเป็น Likert 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิบัติเป็นประจำ ปฏิบัติปานกลาง และปฏิบัติบ้างหรือไม่เคยปฏิบัติเลย

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านซึ่งเป็นเภสัชกรที่ปฏิบัติงานด้านคุ้มครองผู้บริโภคไม่น้อยกว่า 10 ปี แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (Index of Item-Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 ผู้วิจัยปรับเครื่องมือตามข้อเสนอแนะและทดลองใช้กับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มที่ศึกษาจำนวน 30 คน ความเที่ยงหรือ Kuder-Richardson 20 ของแบบวัดความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องสำอาง เท่ากับ 0.94 แบบสอบถามทัศนคติและพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมมีค่า Cronbach's alpha coefficient 0.71 และ 0.93 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขออนุญาตเก็บข้อมูลจากสถานศึกษา และเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ (Google form) ผู้วิจัยมีการประสานผ่าน 2 ช่องทาง ช่องทางที่ 1 ดำเนินการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์แนบรายละเอียดและแบบสอบถามในรูปแบบ QR Code และช่องทางที่ 2 ประสานครูผู้รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงด้วยการโทรศัพท์สื่อสารเพื่อทำความเข้าใจและติดตามการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะทางประชากร ความชุกของ AECU และระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องสำอาง ทักษะต่อการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม และพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม ใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมอย่างเหมาะสมในวัยรุ่นใช้สถิติถดถอยโลจิสติกพหุตัวแปร (multiple logistic regression) พฤติกรรมในการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมเป็นตัวแปรประเภทแจกแจงชนิด 2 กลุ่มที่จัดกลุ่มโดยใช้ค่ามัธยฐาน กลุ่มที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมมีคะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 26 คะแนน กลุ่มที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมมีคะแนน น้อยกว่า 26 คะแนน

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอย่างหยาบ (bivariate analysis) เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรม การใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมด้วยสถิติถดถอยโลจิสติกอย่างง่าย โดยคัดเลือกตัวแปรที่มีค่า P ของ Wald's test น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.25 เพื่อใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์พหุตัวแปร ในการวิเคราะห์พหุตัวแปรคัดเลือกตัวแปรที่มีค่า P มากกว่า 0.05 ออกจากการวิเคราะห์ด้วยวิธี backward elimination การนำเสนอผลการศึกษาใช้ adjusted odds ratio (AOR) และค่าช่วงเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 หาก AOR ของปัจจัยใดมีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า ปัจจัยนั้นส่งผลให้มีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมอย่าง ในกรณีที่ค่า AOR มีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่า ปัจจัยนั้นส่งผลให้มีพฤติกรรมเลือกใช้เครื่องสำอางที่เหมาะสมลดลง

ผลการวิจัย

ลักษณะของตัวอย่าง

ตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 82.82) ประมาณครึ่งหนึ่งมีอายุ 18 ปี (ร้อยละ 46.78) มีอายุเฉลี่ย 17 (SD = 0.85) ปี ส่วนใหญ่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาชั้น ม. 4-6 (ร้อยละ 79.95) เป็นนักเรียนที่สังกัดในสถานศึกษา ของรัฐบาล (ร้อยละ 60.00) มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3,000 บาท (ร้อยละ 51.55) ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ การใช้เครื่องสำอาง (ร้อยละ 73.26) สังกาทางอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 46.58) และรับทราบข้อมูลข่าวสารการซื้อ เครื่องสำอางผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต/โทรศัพท์ (ร้อยละ 60.91) ดังแสดงในตารางที่ 1

อาการไม่พึงประสงค์

ตัวอย่างประมาณ 2 ใน 3 มี AECU (ร้อยละ 73.29) AECU 5 อันดับแรก คือ อาการผื่น (ร้อยละ 37.78) คัน (ร้อยละ 13.78) ผื่นลอก (ร้อยละ 12.44) ผื่นบาง (ร้อยละ 9.78) และสิ่ว (ร้อยละ 7.56) ส่วนใหญ่มีอาการไม่รุนแรง (ร้อยละ 87.36) รองลงมาต้องเข้ารับการรักษ (ร้อยละ 11.49) และรุนแรง (ร้อยละ 1.15) ดังแสดงในตารางที่ 2

ความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรม

ตัวอย่างวัยรุ่นในจังหวัดพัทลุงส่วนใหญ่มีคะแนน ความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องสำอางเฉลี่ยเท่ากับ 2.35 (SD = 0.62) (จากคะแนนเต็ม 6) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า

ความรู้ในสามประเด็นแรกที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุด ได้แก่ ฉลากและเครื่องหมายรับรองของผลิตภัณฑ์ (ร้อยละ 91.65) ตามด้วย อาการไม่พึงประสงค์จากการใช้เครื่องสำอาง (ร้อยละ 89.02) และการทดสอบเครื่องสำอางก่อนใช้จริง (ร้อยละ

ตารางที่ 1. คุณลักษณะทางประชากรของวัยรุ่น ในจังหวัด พัทลุง (n = 419)

คุณลักษณะประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	61	14.56
หญิง	347	82.82
ความหลากหลายทางเพศ	11	2.62
อายุ (ปี): เฉลี่ย $\pm$ SD: 17.73 $\pm$ 0.85		
15	2	0.48
16	30	7.16
17	119	28.4
18	196	46.78
19	72	17.18
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษา 4-6	335	79.95
ประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่ 1-3	84	20.05
สถานศึกษาต้นสังกัด		
รัฐบาล	337	80.43
เอกชน	82	19.57
รายได้เฉลี่ย/เดือน (ประมาณ): บาท		
$\leq 3,000$	216	51.55
3,001 - 5,000	71	16.95
>5,000	132	31.50
ประสบการณ์การใช้เครื่องสำอาง		
ไม่มีประสบการณ์	112	26.73
มีประสบการณ์	307	73.26
การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์		
ร้านจำหน่ายเครื่องสำอาง	94	30.62
สั่งจากทางอินเทอร์เน็ต	143	46.58
ร้านขายยา	70	22.80
ผู้มีอิทธิพลต่อการซื้อเครื่องสำอาง		
พ่อแม่/ญาติพี่น้อง	63	20.52
เพื่อน	57	18.57
อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์	187	60.91

ตารางที่ 2. ความชุกอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้เครื่องสำอาง (n = 307)

อาการไม่พึงประสงค์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีอาการ	82	26.71
มีอาการ	225	73.29
ผื่น	85	37.78
คัน	31	13.78
ผิวลอก	28	12.44
ผิวบาง	22	9.78
สิว	17	7.56
ผิวหนังดำ	12	5.33
แสบร้อน	10	4.44
จุดด่างขาว	9	4.00
ผิวหนังบวม	6	2.67
อื่นๆ	5	2.22
ผลกระทบจากอาการไม่พึงประสงค์ (n = 87)		
ไม่รุนแรง	76	87.36
ปานกลาง	10	11.49
รุนแรง	1	1.15

83.53) ประเด็นความรู้ที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ ข้อความ ใช้อวดบนฉลากผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง (ร้อยละ 32.46) และความหมายของเครื่องสำอาง (ร้อยละ 38.19)

สำหรับระดับทัศนคติในการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในวัยรุ่น จังหวัดพัทลุง พบว่า วัยรุ่นมีทัศนคติเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 (SD = 0.32) (จากคะแนนเต็ม 3) เมื่อพิจารณารายข้อ คำถาม 3 ลำดับแรกที่มีระดับทัศนคติสูงสุด ได้แก่ การอ่านฉลากเครื่องสำอาง (ค่าเฉลี่ย = 2.90, SD = 0.30) การตรวจสอบเลขจดแจ้ง (ค่าเฉลี่ย = 2.88, SD = 0.31) และการพิจารณาข้อความใช้อวดบนที่อยู่บนฉลากเครื่องสำอาง (ค่าเฉลี่ย = 2.83, SD = 0.40) ส่วนคะแนนทัศนคติรายข้อที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการพิจารณาโฆษณาเครื่องสำอางเกินจริง (ค่าเฉลี่ย 2.04, SD = 0.57)

สำหรับระดับพฤติกรรมในการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในวัยรุ่นของจังหวัดพัทลุง พบว่า วัยรุ่นมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมที่เหมาะสมเท่ากับ 2.64 (SD = 0.57) (จากคะแนนเต็ม 3) เมื่อพิจารณารายข้อ พฤติกรรม 3 ลำดับแรกที่มีระดับพฤติกรรมที่เหมาะสมสูงสุด ได้แก่ การอ่านฉลากเครื่องสำอาง (ค่าเฉลี่ย = 2.81, SD = 0.46) การตรวจสอบเลขจดแจ้ง (ค่าเฉลี่ย = 2.64, SD = 0.65) การ

ตรวจสอบผลิตภัณฑ์ก่อนซื้อจากร้านในออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย = 2.58, SD = 0.66) และการซื้อผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงอันตรายจากสารที่ปลอมปน (ค่าเฉลี่ย = 2.58, SD = 0.68) ระดับพฤติกรรมที่เหมาะสมพบว่า ต่ำที่สุดในคำถามด้านการซื้อผลิตภัณฑ์จากข้อความใช้อวดบนที่อยู่บนฉลากผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย = 2.09, SD = 0.84)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์

การวิเคราะห์อย่างหยาบพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทสถานศึกษา บุคคลหรือสื่อที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอาง และทัศนคติต่อการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม โดยที่วัยรุ่นที่มีอายุเพิ่มขึ้น 1 หน่วย (ปี) มีความสัมพันธ์ต่อการมีระดับพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมลดลงร้อยละ 29 (OR = 0.71, 95%CI: 0.54-0.93) สำหรับวัยรุ่นที่ศึกษาในระดับ ปวช. 1-3 มีโอกาสที่พฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมลดลงร้อยละ 64 (OR = 0.36, 95%CI = 0.21-0.66) เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ส่วนวัยรุ่นที่ศึกษาในรัฐบาลและเอกชนมีโอกาสต่อการมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมประมาณ 3 เท่า (OR = 2.70, 95%CI: 1.48-4.95; OR = 2.68, 95%CI: 1.29-5.56 ตามลำดับ) เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นที่ศึกษาในระดับอาชีวศึกษา และการมีเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอาง มีโอกาสเกิดพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมลดลงร้อยละ 59 (OR = 0.41, 95%CI: 0.20-0.86) เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีพ่อแม่/ญาติพี่น้องมีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอาง วัยรุ่นที่มีระดับทัศนคติที่สูงมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมระดับสูงประมาณ 3 เท่า (OR = 2.78, 95%CI: 1.18-6.56) เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นที่มีระดับทัศนคติน้อย ส่วนเพศรายได้ การเลือกซื้อเครื่องสำอาง และความรู้ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม

การวิเคราะห์หาค่าตัวแปรโดยใช้ตัวแปรอิสระคือตัวแปรที่พบว่ามีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในวัยรุ่นจากการวิเคราะห์อย่างหยาบพบว่า ระดับการศึกษา บุคคลหรือสื่อที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอาง และระดับทัศนคติมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ โดยที่วัยรุ่นที่ศึกษาในระดับ ปวช. 1-3 มีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมลดลงร้อยละ 64 (AOR = 0.36, 95%CI; 0.20-0.66) เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การมีเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอางจะมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมลดลงร้อยละ 67 (AOR = 0.33, 95%CI; 0.15-0.71) เมื่อเปรียบเทียบกับพ่อแม่/ญาติพี่น้อง และผู้ที่มีระดับทัศนคติสูงมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมระดับสูงประมาณ 3 เท่า (AOR = 2.78, 95%CI; 1.14-6.80) เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นมีระดับน้อย ดังแสดงในตารางที่ 3

การอภิปรายและสรุปผล

ความชุกของการเกิด AECU ในวัยรุ่นของจังหวัดพัทลุงอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 73.29) ส่วนใหญ่เป็น AECU ชนิดไม่รุนแรง (ร้อยละ 87.36) การพบความชุกของ AECU ที่มากเกิดจากการที่ตัวอย่างเป็นกลุ่มวัยรุ่นซึ่งนิยมใช้เครื่องสำอาง เพราะเป็นวัยที่สนใจในรูปลักษณ์ภายนอกเพื่อดึงดูดเพศตรงข้าม และต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม (6-7) ทำให้ตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อจากผลิตภัณฑ์ด้านความงามโดยเฉพาะเครื่องสำอางได้ง่าย จึงนำมาสู่พฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางโดยไม่คำนึงถึงอันตราย ประกอบกับการตรวจพบการจำหน่ายเครื่องสำอางที่ไม่ปลอดภัยในจังหวัดพัทลุงอย่างต่อเนื่อง (16-17) จึงอาจเป็นผลให้มีความชุก AECU ในกลุ่มวัยรุ่นสูง การศึกษาครั้งนี้พบความชุกของเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์สูงเป็น 2 เท่า (ร้อยละ

73.29) เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในอดีต (ร้อยละ 46.02) (4) ซึ่งเป็นการศึกษาในกลุ่มวัยรุ่นหญิงที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) และระดับ ปวช. 1-3 เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นแนวโน้มการเกิด AECU ที่เพิ่มขึ้น

จากการศึกษา พบว่า อาการไม่พึงประสงค์ส่วนใหญ่เป็นชนิดไม่รุนแรง เช่น อาการผื่นและคัน และมีผู้ได้รับผลกระทบที่เป็นสาเหตุให้ต้องเข้ารับการรักษา และต้องได้รับการช่วยชีวิต/เสียค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสุขภาพเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 11.49 และ 1.15 ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม แม้ว่า AECU ส่วนใหญ่ที่พบจะไม่รุนแรง แต่ก็ต้องให้ความสำคัญตามหลักการการเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ (18) ด้วยพบความชุกการเกิด AECU ก่อนข้างสูง และยังพบผู้ได้รับผลกระทบที่รุนแรง

ระดับการศึกษา บุคคลหรือสื่อที่มีผลในการตัดสินใจเลือกใช้เครื่องสำอาง และทัศนคติต่อการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมในวัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ วัยรุ่นที่ศึกษาในระดับ ปวช. 1-3 มีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมน้อยกว่านักเรียนในระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 เนื่องจาก อยู่ในสิ่งแวดล้อมของระบบการศึกษาที่เป็นอิสระมากกว่าสายสามัญหรือมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-6) จึงทำให้สามารถใช้เครื่องสำอางได้อย่างอิสระโดยมีการควบคุมดูแลน้อยจากสถานศึกษา ประกอบกับแรงขับภายในตัวบุคคลวัยนี้ที่มีความรู้สึกเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง สนใจในเพศตรง

ตารางที่ 3. การวิเคราะห์หัตถ์แปรปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางในวัยรุ่นของจังหวัดพัทลุง

ตัวแปร	crude OR (95%CI)	adjusted OR (95%CI)	P
ระดับการศึกษา			0.001
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-6	กลุ่มอ้างอิง	กลุ่มอ้างอิง	
ปวช. 1-3	0.38(0.21-0.66)	0.36(0.20-0.66)	
บุคคลหรือสื่อมีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอาง			0.010
พ่อแม่/ญาติพี่น้อง	กลุ่มอ้างอิง	กลุ่มอ้างอิง	
เพื่อน	0.41(0.20-0.86)	0.33(0.15-0.71)	
สื่ออินเทอร์เน็ตและโทรทัศน์	0.95(0.46-1.47)	0.76(0.42-1.40)	
ระดับทัศนคติต่อการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม			0.025
น้อย	กลุ่มอ้างอิง	กลุ่มอ้างอิง	
สูง	2.78(1.18-6.56)	2.78(1.14-6.80)	

OR: Odd ratios, Nagelkerke R Square = 0.115

ข้าม จึงนำตนเองเข้าไปผูกพันกับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้พฤติกรรมการแสดงออกมีผลต่อตัวของวัยรุ่น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน (6-8) เกิดค่านิยมที่ต้องการใช้เครื่องสำอางเพื่อดึงดูดความสนใจ ทำให้มองข้ามอันตรายที่อาจมาจากการใช้เครื่องสำอาง จึงส่งผลให้วัยรุ่นที่ศึกษาในระดับ ปวช. 1-3 มีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมน้อยกว่า

การมีเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอางมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (social learning theory) เมื่อบุคคลเรียนรู้จากการสังเกต-ทดลอง และมีแรงจูงใจในการทำกิจกรรม จะแสดงออกทางพฤติกรรม (9) วัยรุ่นเป็นวัยที่ง่ายต่อการเรียนรู้ส่งผลต่อพฤติกรรมลอกเลียนแบบการใช้เครื่องสำอางจากเพื่อน นอกจากนี้ วัยรุ่นเป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับการเข้าสังคมและการยอมรับในกลุ่มเพื่อน จึงเป็นวัยที่เสี่ยงต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างไม่เหมาะสม

การมีระดับทัศนคติต่อพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมสูง มีความสัมพันธ์ต่อการมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ จากทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กันใน 3 องค์ประกอบ คือ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมปฏิบัติหรือการกระทำ (11) และเป็นไปได้ว่า การที่วัยรุ่นที่ได้รับความรู้เรื่องการใช้เครื่องสำอางที่ถูกต้องส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีในการใช้เครื่องสำอาง และอาจก่อให้เกิดพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม

บุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมการให้ความรู้ เพื่อส่งเสริมการมีพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสมที่ถูกต้องในกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะกลุ่มที่ศึกษาในระดับ ปวช. 1-3 เพื่อเป็นการส่งเสริมทัศนคติของวัยรุ่นในการใช้เครื่องสำอางที่ถูกต้อง ซึ่งจะนำมาซึ่งการพฤติกรรมการใช้เครื่องสำอางอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ควรมีพัฒนาการรายงาน AECU รวมทั้งการรายงานในผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่น ๆ ที่สามารถสะท้อนปัญหาที่แท้จริง อันนำมาซึ่งกระบวนการจัดการความเสี่ยงที่รวดเร็วและเหมาะสมกับขนาดของปัญหา ทั้งนี้ ควรมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยจากการใช้เครื่องสำอาง โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่ศึกษาในระดับระดับปวช. 1-3 เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการใช้เครื่องสำอางค่อนข้างสูง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ขอขอบคุณผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบ นักเรียน และผู้ปกครอง ตลอดจนทั้งหัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค และผู้รับผิดชอบด้านผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและเครื่องสำอาง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง

เอกสารอ้างอิง

1. Tongsang T, Chaimay B, Woradet S. Prevalence of cosmetic adverse events: A systematic review. [online]. 2022 [cited Jul 29, 2022]. Available from: sc.sci.tsu.ac.th/tsucon32/downloads/Proceeding.pdf
2. Phatthalung Provincial Public Health Office. Processing of complaints about Gluta White Lotion: Report on the study of Gluta white lotion. Phatthalung: Phatthalung Provincial Public Health Office; 2014.
3. Phatthalung Provincial Public Health Office. Processing of complaints about White Shadow Super Whitening Cream: Report on the study of White Shadow Super Whitening Cream. Phatthalung: Phatthalung Provincial Public Health Office; 2020.
4. Kongwong R, Wattananamkul V. A Study of "harmful cosmetics" usage behavior among female teenagers in Ubon ratchathani province. *Isan Journal of Pharmaceutical Sciences* 2011; 7: 76-87.
5. Shrestha R, Shakya J. Knowledge regarding adverse effects of selected cosmetic products among higher secondary level girl students, Chitwan. *Journal of Chitwan Medical College* 2016; 6: 27-32.
6. World Health Organization. Adolescent health [online]. 2015 [cited May 1, 2021]. Available from: www.who.int/southeastasia/health-topics/adolescent-health.
7. Freud S. The origin and development of psychoanalysis *Am J Psychol* 1910; 21: 181-218.
8. Erikson EH. Identity: youth and crisis. Oxford, England: Norton & Co.; 1968.

9. Bandura A. Social learning theory. Oxford, England: Prentice-Hall; 1977.
10. TaWai for Health. Report on health product problems. Phatthalung: Phatthalung Provincial Public Health Office; 2021.
11. Bloom BS. Taxonomy of educational objectives. New York: Longmans, Green; 1964.
12. Watcharananathavisan P. Factors related to the detection of pharmaceutical substances adulterated in food products claiming to reduce weight or sexual enhancement [master thesis]. Nakorn Pathom: Silpakorn University; 2020.
13. Department of Provincial Administration. Population statistics from the civil registration [online]. 2021 [cited May 7, 2021]. Available from: stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/view.
14. Ngamjarus C, Chongsuvivatwong V, McNeil E. n4 Studies: Sample size calculation for an epidemiological study on a smart device. *Siriraj Medical Journal* 2016; 68: 160–70.
15. Nitiyaron R, Banomyong N, Wisuthsarewong W. Knowledge about, attitude toward, and practices in skin care among Thai adolescents. *J Cosmet Dermatol* 2022; 21: 1539–46.
16. Phatthalung Provincial Public Health Office. Report of the results of health product analysis. Phatthalung: Phatthalung Provincial Public Health Office; 2020.
17. Phatthalung Provincial Public Health Office. Summary of the case of taking the Lynn dietary supplement brand and products that are produced and sold by Magic Skin Company. Phatthalung: Phatthalung Provincial Public Health Office; 2018.
18. Food and Drug Administration. Guidelines for managing disasters from health products [online]. 2016 [cited May 1, 2021]. Available from: thaihpvc.fda.moph.go.th/thaihvc/Public/NewsAdr/uploads/hpvc_747.pdf.